

srebrna digitalna retrospektiva
You&Mi
umjetničkog rada
Natalije Grgorinić i Ognjena Rađena

Da mu polomimo obje noge

č i t a j b e s p l a t n o

Natalija Grgorinić i Ognjen Rađen

Ovaj je sadržaj nastao u sklopu programa You&Mi - srebrna digitalna retrospektiva umjetničkog rada Natalije Grgorinić i Ognjena Rađena zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske ostvarenoj putem javnog poziva za programe digitalne prilagodbe i kreiranje novih kulturnih i edukativnih sadržaja u 2021. godini.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Zrak miriše po bademovim cvjetovima što se, nošeni prozračnim proljetnim lahorom, rasipaju poput pahuljica. Bijela, prazna cesta vijuga uz obalu rijeke, nemirne, valovite, i čini se da se dva zmijolika tijela čas priljubljuju jedno uz drugo u nezgrapnu, silovitu zagrljaju da bi se zatim poput istrošenih ljubavnika naglo razdvojila; rijeka nosi svoju tešku vodenu halju dalje, prema tvorničkim dimnjacima na horizontu, dok put, uzak i ukočen, poput starinskom peglom uglačana fraka ulazi među krute zidine Bijeloga Grada. Jer cijeli je taj odnošaj vode i ceste nadziran dvostrukim zidinama, na jednoj strani Sivog, a nekoliko kilometara ispred njega – Bijeloga Grada.

Dva grada, dvije utvrde, poput čvrstih figura topova na šahovskoj ploči, koje se ne brinu zbog toga što igra nije dinamična i što već godinama ili, bolje reći, stoljećima u ovoj partiji njima nije povučen niti jedan potez. Koliko oni znaju, cijela je igra zapela davno prije u nekakvu sasvim slučajnom patu...

... A sve to dok se ispod širokoga plosnatog kamena u travi raspada bakrena čahura kao kruna od sasušena blata. Nesmotren leptir kupusar ulijeće u zlatnožuti kljun jednoga kosa koji je upravo zijevnuo; njegovo je ždrijelo mračno.

Pješak koji dolazi iz pravca Sivoga Grada pojavljuje se nenadano i vjerojatno bi prošao nezapažen, s tek pokojom masnom mušicom u razbarušenoj, razrasloj kosi da ne hoda sporo, presporo i preglasno za običnog pješaka. Jer štaka, o

koje se oslanja ispod pazuha, grebu po kamenju, i tanke grude vapnenca pršte pod udarcima u jednoličnom, teškom ritmu. Čovjek pod sobom vuče lijevu nogu umotanu u nogavicu pa se umjesto stopala u zraku ljulja tek nezgrapan debeli čvor.

Desna noga preuzima sav teret i šljapka u prevelikoj cipeli zbog koje je Ahilova tetiva vjerojatno već natekla u krvavo, željezno tvrdo klupko – ali to se ne vidi. Da netko prolazi, mogao bi tek zamijetiti kako stranac stišće kapke ne bi li zjenice sačuvao od slanih kapljica znoja što nagrizaju pogled i obzor pretvaraju u nesnosnu maglu.

Bogalj sada zastane kako bi raskopčao pohabanu kabanicu koju na leđima sapinje poluprazan vojnički ruksak. Masnim, gotovo crnim rukavom briše čelo dok se oslanja na drvene štake koje izgledaju kao dugačke ruke kakva ukočenog, ne baš druželjubiva diva.

Sunce se raspada u jakoj, sveprisutnoj svjetlosti pa dugačka tamna sjena pod debelim bademovim stablom, tamo gdje se put u jedva primjetnoj udolini najdublje spušta do rijeke, djeluje privlačno.

Bogalj pazi da se ne posklizne po mladoj travi dok posljednjom snagom žuri prema hladovini. U hodu se ljulja poput umorne stolice i njegove kosti samo što ne zaškripe.

Šum vode što dodiruje sprud donosi osvježenje.

Putnik se konačno oslanja na stablo i sklapa oči dok mu štake padaju na tlo. Brazde na čelu ispravljaju se i pretvaraju u jedva

primjetne crte koje kao da je poslovični majstor maske narisao na licu mladoga debitanta. Mogao bi zaspati, ovako na nogama, govori to svaki napregnuti mišić na njegovu tijelu.

Bogalj se tada trgne, kao da mu je tko protresao rame, te se on doista i osvrne, najprije u pravcu zidina Sivoga Grada, iz kojeg je došao, zatim u pravcu Bijeloga Grada, kamo se uputio. Međutim, put je prazan i čuje se samo vriska riječnih galebova.

To ga umiri jer njegovo naizgled izmučeno tijelo odjednom postaje sposobno za energične pokrete. Skida ruksak, saginje se i odmotava čvor na lijevoj nozi. Na trenutak prazna nogavica visi u zraku.

Međutim tada se pojavljuje skriveno lijevo stopalo i bogalj ga masira objema rukama. Staje na njega, punom snagom, ipak oprezan da se ne ozlijedi, ali već u sljedećem trenutku stoji na vrhovima prstiju noge koje prije samo nekoliko sekundi nije bilo.

Bogalj koji to više nije sjeda na travu i uzima k sebi ruksak iz kojeg najprije vadi prljav rupčić pa ga raširi na travi. Iz džepova kabanice počnu curiti kovanice, sitan novac, čak i pokoja izgužvana, vlažna novčanica, i bogalj se svakoj od njih raduje kao da je prvi put vidi.

To tako traje sve dok se sav novac ne nađe smotan u zavežljaju, a rupčić prijeteći da će se raspasti od blaga koje je u njemu pohranjeno. Kada ga tako trudnog vrati natrag u torbu, čuje se zveket koji mu izmami osmijeh na lice. Lice je vedro, ali

još uvijek oprezno, kao da se ne može priviknuti na mirnoću i uspavanost zraka.

Iz ruksaka izvadi cipelu, jednu, istu onakvu kakvu ima i na desnoj nozi, tešku, zimsku, ali običnu cipelu koju obuje i na lijevo stopalo. Ustane i ponovno se osvrće u pravcu puta. I dalje nitko ne dolazi.

Saginje se i hvata štake, naslanja ih jednu o drugu kao da će ih spremati u ormar.

Ormara nema, ali zato je tu rascvjetano grmlje mlade kupine. Pazeći da se ne ubode, bogalj ugurava štake u grmlje i one se upliću, sada već gotovo nevidljive, u zeleni stog trnja.

Bogalj glasno odahne i prijede dlanom preko lica. Brada je neobrijana, bodljikava. Rastegne se, visoko podigne ruke, tanka pruga kralježnice izvine se poput nategnute žice po kojoj se akrobati spremaju izvesti svoj program. Zatim zijevne i ponovno se vrati k ruksaku iz kojega ispadne smotuljak od papira tako masnog da se prozire.

Bogalj razmota papir i otkrije komad kruha pa zagriže u sendvič i utone u neobavezno razmišljanje o smislu života, koje ga je sa svakim masnim zalogajem vodilo sve dublje spoznaji kako je smisao života u dobroj slanini i među nogama žene, podjednako.

Rijeka je klizila pred njim poput celuloidne vrpce, svakim valom donoseći novu boju ili tek neki komad otpada, dok se šaš nenametljivo trudio stvoriti odgovarajuću zvučnu kulisu,

baš kao umoran svirač što prebire po tipkama raštimana pijanina u kino-dvorani u kojoj prikazuju nijeme filmove s početka nekoga stoljeća.

Da, zadovoljno zaključi bogalj, život je zaista masna slanina. Ali tada, iznenada, gore, s nasipa začuje veselo zviždukanje.

Dva ribiča gurala su bicikle na koje su pričvrstili štapove i objesili kante u kojima su se još praćakale nove ribičke priče. Mlađi od dvojice, dječak od petnaestak godina, koji baš i nije na primjeren način zviždao poznatu crkvenu melodiju, prestane zviždati, a bogalj u istome trenu prestane žvakati.

Samo je pogledom pratio ribiče koji su prolazili netremice zureći unatrag, u njega. Kako nije mogao obojici gledati u oči, pogled onoga mlađeg pobjegne mu.

Dječakovo se lice naglo uozbilji kada u grmlju uz rijeku ugleda nevješto skrivene štake bogalja, pa jedva dočeka da im se stranac s rijeke nađe iza leđa, kako bi svome drugu, stolaru-naučniku zaposlenom u očevoj radionici, došapnuo da požure.

– Haj'te više, haj'te, što se vučete! – bogalj mrzovoljno promrmlja za njima, ali kad ponovno ostane sam, raspoloženje mu se naglo popravi, pa mu se misli i želudac vrate natrag probavljanju smisla života.

U dobrom raspoloženju dovrši sendvič zadržavajući posljednji zalogaj u ustima duže negoli obično kako bi produžio užitak.

Onda se ispruži u travu sretan i zadovoljan gotovo toliko da bi mogao zviždati od sreće.

San je došao nepozvan i mekan poput paperjastih jastučnica što mirišu na štirku i nečije tuđe, ljepše djetinjstvo. Možda ne bi trebao ležati na vlažnoj zemlji, treba čuvati bubrege, šapnuo je neki glas trenutak prije negoli će se razmaknuti zavjese, teške, crvene, poput večernjih haljina što vonjaju po duhanu i razmazanom ružu za usne. I nije istina da je Sivi Grad tako siv... što znači da Bijeli može biti samo bolji... Biti malo ono što jesi, danas biti ono što nisi... Uvijek biti ono što nisi, sretan, zdrav, važan za sebe i za druge... Lagano odmahuje punim dlanom i smiješi se gomili pod balkonom, ljudi pjevaju, skandiraju, lagano kimanje glavom odozgo, masa je sve jača, muški i ženski glasovi istovremeno:

– Eno ga, drž'te ga!

Bogaljev se osmijeh s balkona stisne u netrpeljivu crtu; kakvo je to vika?!... Vika mu toliko para uši da može osjetiti podrhtavanje, zemlja se trese... I zato se probudi, naglo, kao da hvata dah.

– Eno ga, drž'te ga! – dopre bojni poklič s puta i niz nasip se u trenu strči pet-šest muškaraca koji okruže snenoga bogalja. Posljednji za njima stigne onaj dječak, ribič, čiji otac ima stolarsku radionicu, koji je zaostao jer je morao nasloniti bicikl na veliki kamen pokraj puta:

– On je taj, on je ubio bogalja! – uzvikne dječak i, da ne bi bilo zabune, uperi desni kažiprst u bogalja kojega su sada između sebe čvrsto držala dvojica najvećih muškarca, dok su se ostali dogovarali što će s njim.

Sirotan nije stigao izustiti ni riječi i, onako prenut iz slatkoga drijemeža nakon obilnog obroka, počne štucati.

– Ja bih mu najprije polomio obje noge – javi se čovječuljak koji je zbog riđih zalizaka nalikovao lisici, a prijedlog se očito svidio onim grmaljima što su držali bogalja, jer su gotovo zaroktali od zadovoljstva.

– Možda bismo ga trebali odvesti na policiju – predloži netko, ali ta se ideja nikomu nije svidjela.

– Policajci su glupi!

– Suci su podmitljivi!

– Pravda je spora! – pobune se ostali, i o tomu se više nije raspravljalo. Jedan od gnjevnih pravednika počne mahati debelim užetom što mu je visilo preko ramena poput rojte na uniformi meštra parade.

Bogalj je sve pratio uspaničeno zvjerajući oko sebe, uz glasno štucanje koje bi mu se otelo svaki put kada bi pokušao prosvjedovati.

– Dajte čovjeku da se napije vode – konačno se netko sažali nad njim, ali nitko nije imao bocu ili čaturicu.

– Zaronite ga u rijeku!

– Ali rijeka nije baš čista, što ako se otruje?

– Pa što onda?! – smijao se Lisica, dok su bogalja vukli prema rijeci.

– Ionako neće poživjeti dovoljno dugo da se razboli od trovanja.

Bogalja su one grdosije već umakale u rijeci, nedostajala im je

samo daska za pranje pa bi ga bili izribali kao prljavu košulju. Netko je predložio da ga utope, tu odmah, kao mačka, ali je protiv bio onaj koji je predložio da bogalja predaju policiji.

– To nije način da bilo tko umre – rekao je čovjek čudnim glasom, i nitko nije inzistirao, jer svi su znali da je u istoj rijeci njegova žena počinila samoubojstvo, ima tome već pet godina.

– Ma, ja bih da mi njemu lijepo polomimo obje noge – gundao je Lisica.

– A ti, – pred bogalja tada stane onaj dječak i ljutito ga pogleda – zašto si ga ubio?

– Koga? – ovaj konačno progovori, dok mu se voda cijedila s kose i lica.

– Znaš ti dobro koga! – jedan od onih koji su ga držali udari ga šakom u bubrege.

– Prosjaka, bogalja koji je bio u gradu – odgovori dječak i dalje ga netremice gledajući u oči.

– Ali nisam... – jadnik se već obraduje, jer shvati da je riječ o nesporazumu, sve je to samo glupi nesporazum, sve se to može objasniti, no dječak je bio neumoljiv:

– Ubio si ga, priznaj! Što si učinio s njegovim tijelom?!

Gomila na trenutak umukne promatrajući kako jedan prebacuje uže preko najniže bademove grane. Grana je bila dovoljno čvrsta i čvornata i bogalj je znao da će, ako i pukne, to biti tek kada on to više ne bude mogao vidjeti. I ta ga je živa slika, koju bi mogao dodirnuti da su mu pustili ruke, a

činilo mu se da već osjeća i pritisak na Adamovoj jabučici, ta ga je krvava prikaza natjerala da požuri, što prije može, najbrže, silovito:

– Priznajem! Priznajem! – bogaljev glas zvučao je piskutavo i on se zakašlje jer mu je iz nosnica kapala rijeka.

Jedini tko se možda prenerazio čuvši ove riječi bio je čovjek koji je zazivao policiju, ostali kao da su odahnuli klimajući glavama jedni prema drugima. Bili su spremni strpljivo pričekati kako bi odgledali predstavu pokajanja.

Bogalj nije bio siguran može li to odigrati po pravilima, zato je samo nastavio drhtavim glasom:

– Priznajem, ja sam bogalj za kojeg mislite da sam ga ubio, došao sam u vaš grad kao prosjak-bogalj, i priznajem da pravi bogalj nisam, te da bih u svojim godinama, da možda nisam takva vražja skitnica, mogao biti nešto više od običnog prosjaka!

– Misliš kradljivca i ubojice! – vikne Lisica koji je, prekopavši po sadržaju bogaljeva ruksaka, sada u zraku držao rubac s novcem, samouvjereno poput tužitelja koji zna da je dobio slučaj, ali sada želi impresionirati porotu i zadiviti zgodnu malu novinarku u kutu sobe.

– Pa dobro, može se i tako reći, da, – bogalj je sada spustio pogled kao da se srami pred sobom – kradljivac sam vašeg povjerenja jer sam se izdavao za nešto što nisam. A nisam bogalj. Imam dvije zdrave noge i ruke, i bistru, možda malo sporu, ali uglavnom trijeznu glavu, uostalom zahvaljujući njoj uspio sam preživjeti do sada...

Bogalj sada ponovno uperi pogled u svakoga od prisutnih kao da ih želi uvjeriti u iskrenost svojih riječi.

– Ali nisam ubojica, morate mi to vjerovati, nitko nije ubijen... – no tu ga onaj dječak prekine:

– Ubio si, ubio! – mladićevi obrazi su se žarili – Ubio si prosjaka, ukrao mu novac i odjeću, bacio ga u rijeku, a štace mu bacio u kupine! Znam, ta jakna koju nosiš, to je jakna moga brata, moja majka ju je dala prosjaku kada je bio kod nas. Moj brat je mrtav.

Bogalj pokuša podići ruke da se obrani od takve optužbe, učini mu se da će ga još optužiti i za smrt dječakova brata, ali su mu ruke bile sapete i jedino je mogao zapomagati:

– Zaboga, shvatite, ja sam bio taj prosjak, prevario sam vas, morate mi vjerovati! Kad biste malo razmislili, samo na trenutak, kada biste dali priliku milosti što je, siguran sam, prisutna u vama, mora biti, jer ako ste samo jednom bili dobar susjed ili nečiji otac ili suprug ili sin, onda te milosti i razumijevanja mora biti...

– Nema milosti za lažljivce! – vikne netko, ali čini se da su ostali bili zainteresirani za ono što bogalj ima reći te se nitko ne osvrne na ovu primjedbu.

– Lagao sam, da, možda zato što dosad nisam imao nikakve prilike, možda zato što nisam imao potporu ni u djetinjstvu ni kao odrastao, možda zato što nisam završio zanat jer bijednika bez porijekla i zavičaja ionako nitko ne želi pored sebe...

– Istina! – javi se opet isti glas, ali ovaj put popraćen kimanjem ostalih.

Bogalj je znao da mu vrijeme istječe i da mora spasiti vlastiti život:

– Ne tvrdim, ali pitajte se, pretpostavite samo kao mogućnost, kako biste se u takvim okolnostima vi ponijeli? – znao je da je izabrao krivo, zato brže potraži sljedeću rečenicu: – Ali, kako rekoh, imam zdrave udove, mogao bih vam biti korisniji živ negoli obješen. Dajte da odradim neki posao koji vi ne želite, iskupit ću se!

– Da još nekoga ubiješ, a? – javi se čovjek ispod užeta.

– Ne! – tu se bogaljevo lice uozbilji i postane gotovo neprobojno. – To ne! Ja nisam ubojica i pojma nemam tko je ubio vašeg bogalja! Iskreno vam kažem, ljudi, – to „ljudi“ previše je zazvonilo kao slamka za koju se hvata utopljenik – ubojica nisam. Lažljivac da, prevarant sigurno, ali nikoga nisam ubio!

Optuženik je sada ušutio zadihan, ozbiljan, poput čovjeka koji zna da je učinio sve što je bilo u njegovoj moći, ali koji bolno shvaća da to možda neće biti dovoljno.

Ili možda hoće?

Muškarci su šutjeli i tražili odgovor na licima do sebe.

A onaj dječak, on se već počeo kolebati i razmišljao je, možda je ovaj ovdje u pravu, jer nikada nisam prosjaku pogledao u oči. I zaista prosjaku nikada nitko nema hrabrosti pogledati u

oči, baš kao da se svi boje kako bi u toj bijedi mogli prepoznati vlastito lice.

I drugi muškarci počeli su sumnjati da lice koje je pred njima možda i jest isto lice kojem su udijelili kovanice, a neki u trenutku darežljivosti čak i šuštaše novčanice. Da, tko će ga znati, ta svi oni izgledaju jednako.

Ali tada se s puta začuju novi glasovi.

Ona dva grmalja brzo sakriju bogalja između sebe i pripijete da će mu vratom zakrenuti ako samo pisne, a ostali stanu pred njih dočekujući pridošlice.

Pet muškaraca spusti se nasipom i ustanovi se da su iz Bijeloga Grada i traže čovjeka koji je ubio tamošnjeg trgovca, ugledna člana gradskog vijeća i poznatog dobročinitelja.

– Natjerao ga je da otvori čeličnu kasu, pa mu je onda prerezao grkljan i pobjegao s novcem, ima tome već nekoliko dana, – objasni jedan od njih koji je izgledao kao vođa, a možda je samo znao najbolje govoriti – ali smo mi tek jučer naišli na staricu koja je rekla da je vidjela nekoga sličnog ubojici na putu za Sivi Grad, pa smo odlučili da ga pronađemo.

Žamor se proširi među ljudima iz Sivoga Grada, nisu mogli povjerovati u kakvom vremenu žive, okrutna ubojstva na sve strane, prijevare, razbojstva, smrt, smrt i opet smrt, i bilo im je drago što mogu barem nešto učiniti.

A bogalj? Njemu je trebalo neko vrijeme da prepozna nadu u onom dječakovu zbunjenom pogledu i sada pomisli, možda

mi vjeruje, možda se mogu spasiti, ako mi on vjeruje...

Najradije bi dečka povukao za rukav, ali su ga one šake držale čvrsto poput kovačkog škripca, i nije mogao drugo no zuriti u dječakov uredno podšišani potiljak, kako bi ga dozvao čistom snagom misli.

I, zaista, nakon nekog vremena dječak se počne vrpeljiti, kao da mu nešto nije dalo mira, ali umjesto da se okrene prema bogalju, on progovori:

– A kako izgleda taj vaš ubojica? – upita predvodnika Bjelograđana, koji dječaka pogleda s prezirom, ali mu se udostoji odgovoriti, ipak pazeći da se obrati starijima:

– Kažu da je prosjak, invalid, navodno nema jedno stopalo, pa hoda naokolo na štakama. Ali je zapravo teško shvatiti kako netko tko se u životu toliko napatilo, može biti tako okrutan.

Čuvši to, onaj čovjek iz Sivoga Grada veselo nastavi pripremati vješala, dok su mu po suncem opaljenu licu padale latice bademova cvijeta.

Ovaj je sadržaj nastao u sklopu programa You&Me - srebrna digitalna retrospektiva umjetničkog rada Natalije Grgorić i Ognjena Rađena zahvaljujući financijskoj potpori Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske ostvarenoj putem javnog poziva za programe digitalne prilagodbe i kreiranje novih kulturnih i edukativnih sadržaja u 2021. godini.

